

<http://dx.doi.org/10.15589/jnn20140219>

УДК 339.5(477)

Ш 78

INTERNATIONAL INDUSTRIAL COOPERATION IN THE SYSTEM OF FOREIGN TRADE OF UKRAINE

МІЖНАРОДНА ВИРОБНИЧА КООПЕРАЦІЯ В СИСТЕМІ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ

Inna A. Shovkun
econvvv9@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2873-0761

||| **І. А. Шовкун,**
канд. екон. наук, старш. наук. співроб.

Institute for Economics and Forecasting, Ukrainian National Academy of Sciences, Kyiv
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м. Київ

Abstract. The international industrial cooperation in the system of foreign trade relations of Ukraine is studied. The methodological and methodical aspects of the international industrial cooperation, its forms and methods of the estimation are designed. The scale and geographical structure of the competitive industry enterprise of Ukraine in the international production cooperation are analyzed. The economic premises of the country participation in the industrial cooperation are revealed. The comparative features of the industrial cooperation of Ukraine with CIS and EU countries are analyzed. The factors of economic and political nature, which prevent the development of the cooperation relations of Ukraine with CIS and EU countries, are defined. The analysis of dynamics and structures of the industrial cooperation of Ukraine with CIS countries is considered. The negative forecast for the further development of cooperation is carried out. The directions of the industrial cooperation development for shaping the politic external economic relations of the country are noted.

Keywords: international division of labor, specialization, industrial cooperation, competition, foreign trade, export, import.

Анотація. Досліджено міжнародну промислову кооперацію в системі відносин зовнішньої торгівлі України. Розроблено методологічні і методичні аспекти міжнародної виробничої кооперації, її форми і методи оцінки. Проаналізовано економічні передумови, масштаби і географічну структуру участі підприємств промисловості України у міжнародній промисловій кооперації. Наведено порівняльні характеристики промислової кооперації України з країнами СНД і ЄС. Окреслено напрями розбудови промислової кооперації для формування політики зовнішніх економічних відносин країни.

Ключові слова: міжнародний поділ праці, спеціалізація, виробнича кооперація, конкуренція, зовнішня торгівля, експорт, імпорт.

Аннотация. Исследована международная промышленная кооперация в системе отношений внешней торговли Украины. Разработаны методологические и методические аспекты международной производственной кооперации, ее формы и методы оценки. Проанализированы экономические предпосылки, масштабы и географическая структура участия предприятий промышленности Украины в международной промышленной кооперации. Представлены сравнительные характеристики промышленной кооперации Украины со странами СНГ и ЕС. Обозначены направления развития промышленной кооперации для формирования политики внешних экономических отношений страны.

Ключевые слова: международное разделение труда, специализация, производственная кооперация, конкуренция, внешняя торговля, экспорт, импорт.

REFERENCES

- [1] Belous V. Vnezemnyye aspekty strategicheskoy konkurentсии i kooperatsii [Extraterrestrial aspects of strategic competition and cooperation]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya – World economy and international relations*. 2011, no. 10, pp. 114–121.
- [2] Bolshoy yuridicheskiy slovar [Big juridical dictionary]. Available at: <http://www.internet-law.ru>.
- [3] Gurova I., Yefremova M. Regionalnaya trgovlya na prostranstve SNG: predposylki dlya proizvodstvennoy kooperatsii [Regional trade on the territory of SIC: preconditions for industrial cooperation]. *Economy problems – Voprosy ekonomiki*, 2012, no. 6, pp. 110–126.

- [4] Klassifikatsiya po shirokim ekonomicheskim kategoriyam [Classification by the broad economic categories]. OON Statisticheskie dokumenty – UN Statistical papers. Seria M, no. 53, Rev.4.
- [5] Kooperatsiya Ukrainy s Rossiey po programme An-148 fakticheski prevratilas v subpodryad (Cooperation between Ukraine and Russia on the An-148 program actually turned into the subcontract). Available at: <http://cenzoriv.net>.
- [6] Polishchuk L.O novoy knige S. Boulza po mikroekonomike [On a new book by Bowles on microeconomics]. Economy problems – Voprosy ekonomiki, 2011, no. 8, pp. 115–121.
- [7] Pravyk Yu.M. Prosvuvannia aerokosmichnoi produktsii Ukrainy na svitovyi rynek: dosvid mizhnarodnoi vyrobnychoi kooperatsii ta transferu tekhnolohii [Promotion of Ukrainian aerospace products to the world market: experience of international industrial cooperation and transfer of technologies]. Problemy nauky – Scientific problems, 2013, no.4, pp.13–22.
- [8] Roy L.V. V mire biznesa. Istoriya sliyaniy i pogloshcheniy amerikanskikh kompaniy [In the world of business. History of mergers and acquisitions of American companies]. Ekonomika, politika, kultura – Economy, politics, culture. USA, Canada, 2006, no. 2, pp. 104–118.
- [9] Rossiya v etom godu postroit shest ukrainsko-rossiyskikh samoletov An-148 (This year Russia will build six An-148 Ukrainian-Russian flights). Available at: <http://economics.unian.net>.
- [10] Mochernyi S.V. et al. Svitove hospodarstvo v umovakh hlobalizatsii [World economy in the context of globalization]. Kyiv, Nika-Tsentr Publ., 2006. 200 p.
- [11] Tekhnologicheskaya kooperatsiya i povyshenie konkurentosposobnosti v YeEP [Technological cooperation and increase of competitiveness in the CES]. St. Petersburg, YeBR Publ., 2013. 92 p.
- [12] Khoroshilov Ye.Ye. Rossiyskiy kapital v Kanade [Russian capital in Canada]. Ekonomika, politika, kultura – Economy, politics, culture. USA, Canada, 2009, no. 2, pp. 56–72.
- [13] Shishkov Yu. Evolyutsiya teoriy mezhdunarodnogo razdeleniya truda [Evolution of theories of international division of labor]. Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya – World economy and international relations, 2009, no. 2, pp. 13–18.
- [14] Ekonomicheskaya i tekhnologicheskaya kooperatsiya v razreze sektorov YeEP i Ukrainy [Economic and technological cooperation across the sectors of CES and Ukraine]. TsII YeABR Publ., 2013, 96 p.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У сучасних умовах глобальної конкуренції міжнародна кооперація у галузі промисловості є необхідним компонентом стабільності та розвитку будь-якого національного господарства. Промислова кооперація має велике економічне значення, оскільки спрощує процеси виходу на світові ринки, позитивно позначається на структурі зовнішньої торгівлі, забезпечує прогресивну зайнятість, створює можливості для технологічної модернізації виробництва через активізацію взаємного використання інноваційного потенціалу, сприяє національним підприємствам випускати конкурентоспроможну продукцію завдяки імпорту критично важливих комплектуючих компонентів і вузлів. Міжнародна промислова кооперація посилює конкурентні переваги країни у міжнародному поділі праці.

Зважаючи на важливість міжнародної промислової кооперації, цілком зрозуміло, що навіть часткова втрата традиційних зв'язків здатна спричинити відчутну шкоду національному господарству. Вимушене скорочення обсягів промислового експорту здатне дестабілізувати виробництво продукції. Зокрема, ускладнення політичних відносин між Україною і РФ загрожує перерости у масштабну економічну кризу,

оскільки у зовнішній політиці сусідньої держави політичні чинники домінують над економічними. Вочевидь посилюються економічні ризики порушення операційних зв'язків. У таких політико-економічних умовах набувають актуальності наукові дослідження з проблем міжнародної промислової кооперації в системі зовнішньоторговельних відносин.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Тематика виробничої кооперації розглядається в науковій літературі у різних аспектах. З позицій теорії виробничої кооперації трактується як форма техніко-економічних зв'язків підприємств у контексті міжнародного поділу праці та галузевої спеціалізації [6, 10, 13]. Фахівці-міжнародники широко досліджують організаційно-економічні форми виробничої кооперації, а саме різноманітні стратегічні альянси промислових компаній, міжнародні консорціуми, транснаціональні компанії, спільні підприємства, іноземні інвестиції у виробництво, технологічний трансфер, транснаціональні злиття і поглинання [8, 12]. Велика увага приділяється дослідженню галузевих особливостей виробничої кооперації, особливо у високотехнологічних галузях промисловості [1, 7].

Окремою темою є оцінка масштабів кооперації у рамках зовнішньоторговельних зв'язків між країнами [3, 11, 14].

Незважаючи на значний інтерес до проблем виробничої кооперації, необхідно констатувати, що у вітчизняній економічній науці структурні аспекти промислової кооперації у системі зовнішньоекономічних зв'язків розроблено недостатньо, це зумовлює актуальність і практичну значущість теми дослідження. Всупереч визнанню промислової кооперації як ефективного елемента промислового розвитку і стабілізації зовнішньоекономічних відносин, в економічній політиці проявляється пасивність щодо реалізації завдань модернізації економіки через оновлення системи коопераційних зв'язків у виробництві і товарному обігу, формування конкурентних переваг і досягнення синергетичних ефектів від розширення напрямів кооперації. Обмеженість такого підходу відома, адже йому притаманні ризики втрати коопераційних зв'язків під впливом політичних факторів. Нині повторюється ситуація, коли після розпаду СРСР багато виробничих зв'язків між підприємствами різних республік було розірвано, а нові раціональні зв'язки не було налагоджено, що призвело до поглиблення кризи у національному господарстві.

МЕТОЮ СТАТТІ є подальша розробка методичних аспектів міжнародної виробничої кооперації, аналіз масштабів і географічної структури участі у ній підприємств промисловості країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Загалом міжнародна виробнича кооперація є формою зовнішньоекономічних зв'язків підприємств, які спеціалізуються на виготовленні окремих товарів. Виробнича кооперація ґрунтується на поділі національного господарства на галузі, підгалузі, а також на спеціалізації (на виділенні в окремі виробництва частин готових продуктів і стадій технологічного процесу) на випуску однорідних виробів, деталей, напівфабрикатів, вузлів та іншої продукції виробничого призначення, технологічно взаємопов'язаних і необхідних для виготовлення кінцевої продукції. В юридичному сенсі виробнича кооперація є формою довготривалих і стійких зв'язків між самостійними господарюючими суб'єктами (які спільно виготовляють певну продукцію відповідно до спеціалізації їх виробництва) [2], що здійснюються на підставі укладання договорів (контрактів) між ними згідно з чинним законодавством, міжурядовими угодами тощо.

Конкретні форми реалізації відносин виробничої кооперації визначаються специфікою галузей промисловості, техніки і технологій виробництва. Наприклад, у машинобудівній промисловості кооперування охоплює зв'язки у формі поставок головному заводу окремих деталей, вузлів, заготовок кінцевого виробу. В разі кооперування між підприємствами ма-

шинобудування і хімічної галузі промисловості перші одержують поставки лаків, фарб, мастил та інших продуктів хімії.

Відносини міжнародної виробничої кооперації тісно сполучені з конкуренцією, що справляє різні ефекти як на розвиток пов'язаних виробництв, так і на компанії-конкуренти. Наприклад, у країнах, що мають слабкі порівняні переваги, конкуренція може спричинювати гальмування розвитку тих видів виробництв, які функціонують тільки за умов міжнародної кооперації. Так, проекти кооперації України з РФ щодо спільного виробництва середнього військово-транспортного літака АН-70 свідомо гальмуються російською стороною, оскільки цей літак є конкурентом літаків Іл-76МФ, Іл-106, розроблених ОКБ Ільюшина.

Показниками виробничої кооперації є кількість підприємств, які постачають комплектуючі деталі і виробляють головному заводу, частка цих комплектуючих у собівартості продукції головного заводу. Наприклад, у лінійці літаків Ан-148/Ан-158, що виробляються на Воронезькому авіабудівному підприємстві, частка російських комплектуючих становить 60 % [9]. При цьому Україна є лише однією з 14 країн, які беруть участь у створенні літаків, а ДП «Антонов» – одним з 240 підприємств, які залучені до їх виробництва [5].

Оцінити масштаби міжнародної виробничої кооперації доволі складно з огляду на нерозробленість методики статистичних спостережень. В ідеалі емпіричною основою дослідження структури торгівлі в рамках промислової кооперації між країнами мали б бути дані митної статистики торгівлі, згруповані за ознаками кінцевого використання товарів відповідно до Класифікації за широкими економічними категоріями [4]. Класифікація дозволяє групувати товари за ознаками видів кінцевого використання, тобто виокремлювати первісні продукти для промисловості (сировинні та оброблені), капітальне обладнання (власне обладнання і приладдя), споживчі товари тощо. За наявності даних, згрупованих таким чином, обсяги міжнародної виробничої кооперації можна було б оцінити шляхом підсумовування даних про торгівлю товарами, призначеними для виробничого використання, за винятком споживчих товарів. На жаль, зазначену Класифікацію не було адаптовано органами статистики для національних цілей. Тому в цьому дослідженні використовуються загальні дані Держстату про товарну структуру зовнішньої торгівлі України.

Участь країни у промисловій кооперації зумовлена низкою економічних причин, серед яких на сучасному етапі виділяються такі:

посилення глобального конкурентного тиску на українську промисловість з боку інших країн. При цьому суб'єкти промисловості змушені шукати

шляхи посилення конкурентних переваг, що досягаються завдяки синергетичним ефектам від кооперації з іноземними партнерами;

стан кон'юнктури на світових ринках: відбувається падіння попиту на продукцію металургії та хімії, що до кризи підтримував конкурентні позиції й доходи великих компаній;

співробітництво з іноземними компаніями спрощує доступ українських виробників до закордонних ринків, забезпечує включення до складу транснаціональних ланцюжків створення доданої вартості, а також спрощує використання каналів передачі навичок і технологій виробництва, організації управління, залучення кваліфікованих фахівців;

інтенсивне розширення національного ринку товарів високого ступеня переробки при великому потенціалі внутрішнього попиту посилює запит економіки на технологічні інвестиції для налагодження власного виробництва;

ускладнення доступу промислових компаній до фінансових ресурсів: суспільно-економічна криза спричинила прискорення падіння фондового ринку та зниження цін на заставні активи, подорожчання й скорочення доступності банківських кредитів на тлі високої корпоративної заборгованості перед закордонними банками.

Основними контрагентами України у промисловій кооперації виступають країни ЄС та СНД. Об'єктивний економічний аналіз показує, що Україна у міжнародному розподілі праці з країнами ЄС виступає у ролі постачальника сировинно-мінеральної продукції та ринку збуту високотехнологічної промислової продукції кінцевого споживання, а з країнами СНД навпаки – покупець сировини і матеріалів та постачальника продукції з високою часткою доданої вартості (рис. 1).

Важливою перевагою промислової кооперації України з країнами СНД до сих пір була можливість зберігати позиції обробних виробництв загалом і високотехнологічних зокрема у структурі національного господарства. Важливість обробних галузей промисловості для національної економіки є незаперечною, оскільки обробними виробництвами, передусім високотехнологічними, створюється найбільша частка доданої вартості, формується найбільша економічна рента, забезпечуються високі доходи працівників, сплачується більша частина податків до державного бюджету. До того ж обробні виробництва у національному господарстві виконують роль локомотива, що забезпечує ефективний попит на продукцію інших галузей матеріального виробництва, послуг та інфраструктури і тим самим сприяє їх зростанню.

Коопераційні зв'язки між підприємствами країн СНД і України налагоджені практично в усіх сегментах обробних виробництв. Особливо істотні зв'язки існують між РФ та Україною у машинобудівних ви-

дах діяльності. Частина цих зв'язків досі залишається безальтернативною (у суднобудуванні, авіабудуванні, атомній промисловості, виробництві продукції подвійного призначення), що значно посилює чутливість національного господарства до погіршення торгово-економічних відносин між країнами. У довгостроковому періоді баланс зовнішньої торгівлі з країнами СНД за більшістю видів продукції переробної промисловості складається на користь України (рис. 2).

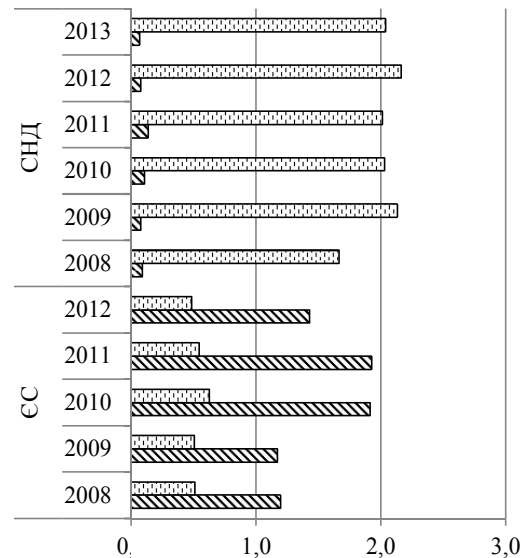

Рис. 1. Коефіцієнт покриття експортом імпорту в зовнішній торгівлі України з країнами ЄС та СНД продукцією добувної та переробної промисловості: ■ – переробна; ▨ – добувна промисловість*

*Тут і далі складено за даними: Експорт-імпорт окремих видів товарів за країнами світу [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

У відносинах з країнами ЄС Україна хронічно виступає нетто-імпортером промислової продукції та постачальником сировинно-мінеральних товарів. Перспективи експорту промислових товарів з високою часткою доданої вартості на ринки ЄС обмежені з огляду на низку об'єктивних причин, а саме:

невідповідність великої частини українського промислового виробництва стандартам і технічним регламентам, які діють у ЄС. Перебудова виробництва у відповідності до нових стандартів і технічних регламентів потребує значних інвестиційних коштів;

українські виробничі потужності мало залучені до ланцюгів європейських коопераційних зв'язків. Налагодження таких зв'язків є довготривалим і капіталомістким процесом;

українські виробничники не мають розвинених мереж комерційної присутності на внутрішньоєвропейському ринку.

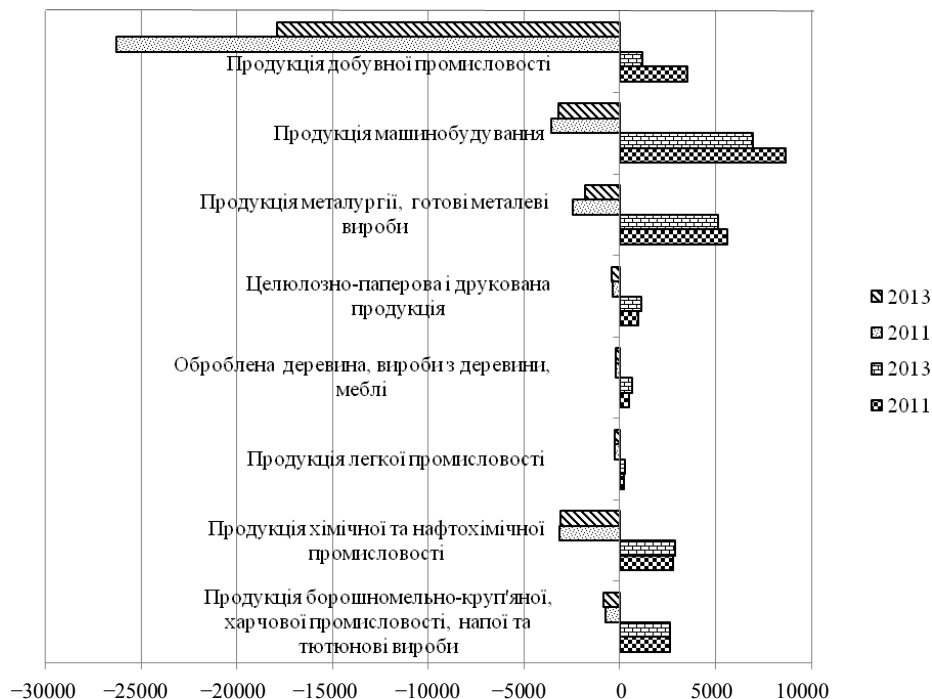

Рис. 2. Зовнішня торгівля України з країнами СНД основними видами продукції промисловості за 2011 і 2013 рр. (експорт (+), імпорт (-), млн дол. США)

Кооперація промислових потужностей України з виробничо-технологічними мережами ЄС та інтеграція у нові комерційні ланцюги гальмуються дефіцитом коштів, а також конкурентними обмеженнями. Тож нині актуальним завданням стає розробка механізмів поглиблення промислової кооперації з європейськими країнами. Розширення промислової кооперації має забезпечити виведення національного господарства з нинішнього стану сировинної периферії світового «центру», а також вирівнювання торгового балансу за рахунок збільшення високотехнологічного експорту. Певний оптимізм вселяє нещодавнє рішення, прийняте на позачерговому саміті голів держав та урядів країн ЄС у Брюсселі, про одностороннє введення умов вільної торгівлі з боку співдружності для України. Це надасть істотну підтримку українській економіці та бізнесу, оскільки дозволить експортувати товари на європейські ринки і згладити втрати від порушення коопераційних зв'язків з РФ. Обсяг цієї підтримки вимірюється сумою 400 млн дол. США додаткових експортних доходів України.

Значущість промислової кооперації з країнами СНД не піддається жодному сумніву, оскільки Україна історично залишається щільно інтегрованою до економічного простору співдружності. Проте на нинішньому етапі у відносинах з країнами СНД існує низка проблем, що перешкоджають розвитку промислової кооперації, а саме:

радикальне погіршення політичного клімату у відносинах між Україною та РФ. Оскільки РФ є провідною країною не тільки у СНД та МС, а й в еко-

номічних відносинах з нашою країною, то виникають подвійні ризики для українського господарства;

посилення економічного тиску з боку МС (передусім РФ) на Україну за її євроінтеграційний вибір, установлення заборонювальних мит;

циклічний спад економічного розвитку в країнах співдружності;

недостатнє інвестування капіталу у переробну промисловість на пострадянському просторі. У галузі домінують тенденції до втрати фінансових ресурсів унаслідок виведення капіталу з підприємств, що спричинює звуження потенціалу промислового виробництва та капітальних інвестицій;

необмежене вилучення капіталів з виробничого обігу промислових підприємств їх власниками підриває фінансові передумови для розширеного відтворення. Упродовж останніх десятиліть не створено скільки-небудь помітних нових обробних виробництв, а те, що зношеність машин і устаткування в багатьох секторах промисловості перевищує 75 %, підриває перспективи вітчизняної економіки у глобальній конкуренції;

тривалий інвестиційний голод переробних виробництв зумовлює їх технологічне відставання і невисоку конкурентоспроможність продукції, яка знаходить збут переважно у межах ринків країн СНД;

реалізація національними урядами політики імпортозаміщення не сприяє коопераційним зв'язкам. У кращому випадку підтримуються старі зв'язки між промисловими підприємствами, які працюють по різні боки державних кордонів;

організаційно-правова відокремленість суб'єктів коопераційних відносин. Рідко коли підприємства, пов'язані кооперацією, трансформуються у транснаціональні структури;

недостатність підтримки виробничих зв'язків фінансово-банківською інфраструктурою та системами комерційних і правових послуг, тоді як потрібні перекресне інвестування й міжнародне переплетення капіталів, активні кредитно-розрахункові відносини.

Під впливом зазначених чинників рівень участі України у виробничій кооперації на економічному просторі країн СНД знижується. Так, скорочення взаємного товарообігу продукції переробної промисловості становило 2,3 рази і добувної промисловості – 2,1 рази упродовж 2008–2013 рр. Особливо динамічним було скорочення промислового експорту до РФ, що зменшився на 25 % за 2011–2013 рр., у тому числі продукції машинобудування – на 24 %.

Оцінюючи тенденції зовнішньої торгівлі, що склалися в останні роки, та характер чинників, які за-

кладаються в основу економічної політики РФ на перспективу, є підстави очікувати погіршення показників зовнішньої торгівлі України з країнами СНД, особливо щодо продукції машинобудування. Скорочення експорту відбуватиметься під впливом цілеспрямованого витіснення української продукції з ринків країн СНД.

ВИСНОВКИ

Для створення сприятливих перспектив розвитку промислової кооперації Україна має проводити більш дієву та збалансовану зовнішню політику з усіма потенційними партнерами як на сході, так і на заході. Водночас вагомою передумовою для формування надійних перспектив розбудови базових галузей промисловості має стати реалізація політики повнішого задоволення потреб внутрішнього ринку за рахунок власного виробництва, а також диверсифікація напрямів промислової кооперації, передусім європейського вектора.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] **Белоус, В.** Внезменные аспекты стратегической конкуренции и кооперации [Текст] / В. Белоус // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 10. – С. 114–121.
- [2] Большой юридический словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.internet-law.ru>.
- [3] **Гурова, И.** Региональная торговля на пространстве СНГ: предпосылки для производственной кооперации [Текст] / И. Гурова, М. Ефремова // Вопросы экономики. – 2012. – № 6. – С. 110–126.
- [4] Классификация по широким экономическим категориям [Текст] // Статистические документы ООН. Серия М № 53, Rev. 4.
- [5] Кооперация Украины с Россией по программе Ан-148 фактически превратилась в субподряд [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cenzoriv.net>.
- [6] **Полищук, Л.** О новой книге С. Боулза по микроэкономике [Текст] / Л. Полищук // Вопросы экономики. – 2011. – № 8. – С. 115–121.
- [7] **Правик, Ю. М.** Просування аерокосмічної продукції України на світовий ринок: досвід міжнародної виробничої кооперації та трансферу технологій [Текст] / Ю. М. Правик // Проблеми науки. – 2013. – № 4. – С. 13–22.
- [8] **Рой, Л. В.** В мире бизнеса. История слияний и поглощений американских компаний [Текст] / Л. В. Рой // США – Канада. Экономика, политика, культура. – 2006. – № 2. – С. 104–118.
- [9] Россия в этом году построит шесть украинско-российских самолетов Ан-148 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://economics.unian.net>.
- [10] Світове господарство в умовах глобалізації [Текст] / С. В. Мочерний [та ін.]. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 200 с.
- [11] Технологическая кооперация и повышение конкурентоспособности в ЕЭП [Текст]. – СПб. : ЕБР, 2013. – 92 с.
- [12] **Хорошилов, Е. Е.** Российский капитал в Канаде [Текст] / Е. Е. Хорошилов // США – Канада. Экономика, политика, культура. – 2009. – № 2. – С. 56–72.
- [13] **Шишков, Ю.** Эволюция теорий международного разделения труда [Текст] / Ю. Шишков // Мировая экономика и международные отношения. – 2009. – № 2. – С. 13–18.
- [14] Экономическая и технологическая кооперация в разрезе секторов ЕЭП и Украины [Текст] / ЦИИ ЕАБР, 2013. – 96 с.

© І. А. Шовкун

Надійшла до редколегії 27.01.2014

Статтю рекомендує до друку
д-р екон. наук *Р. М. Скупський*